

Igor LUKŠIČ*

POLITOLOGIJA V REPUBLIKI SLOVENIJI: 60 LET INSTITUCIONALIZACIJE**

»Spričo nujnosti je ta pot k vedi sama že veda,
in po svoji vsebini s tem veda izkustva zavesti.«
(Hegel, 1998: 59)

Povzetek. Politologija je v svetu postala močna etablirana znanstvena disciplina šele v dvajsetem stoletju kot refleksija in opora procesom demokratizacije in dekolonizacije. Z utrjevanjem projekta izgradnje slovenske države v okviru projekta jugoslovanskega socialističnega samoupravljanja in poglobljanja nestrankarske demokracije pa se je oblikovala tudi prva institucija za politične vede v Sloveniji – Visoka šola za politične vede. Tedaj je politologija vključevala družbene vede v celoti, tj. sociologijo, zgodovino, filozofijo, psihologijo, ekonomijo, pravo. Politične vede so postopno postale ožji pojem od družboslovja, politologija pa ena od družboslovnih disciplin. To kaže tudi poimenovanje fakultete: od Visoke šole za politične vede k Fakulteti za družbene vede. Hkrati je stekel še proces diferenciacije v okviru politologije, tako da se kot samostojno področje v slovenskih razmerah razvijajo mednarodni odnosi, obramboslovje, analiza politik ter javna uprava in politična teorija. Ta štiri področja so oblikovala tudi posebne študijske programe na dodiplomski, magistrski in doktorski ravni. Tako so organizirani tudi raziskovalni centri na področju politologije.

Ključni pojmi: politologija, Adolf Bibič, demokratizacija, Hegel, humanizem

* Dr. Igor Lukšič, redni profesor, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Slovenija.

** Izvirni znanstveni članek.

DOI: 10.51936/tip.59.posebnaštevilka1.195-221

Uvod

Naloga vsake vede je, da ob prodiranju v podrobnosti svojega predmeta ohranja tudi refleksijo¹ o celoti in da si tako venomer zastavlja vprašanje, kdo smo in kam gremo. Obletnice so nekako priložnost in možnost, da se ta obveza še bolj izpostavi.

Politologija je mlada veda, če jo merimo po uvrščanju na programe modernih univerz, je pa hkrati tudi ena najstarejših,² če merimo njeno starost po delih antičnih političnih mislecev zlasti Platona in Aristotela ter seveda Cicera in Avguščina ali po delih novodobnih političnih mislecev, kot so Tomaž Akvinski in Machiavelli, Hobbes in Locke ter klasikov, kot so Rousseau, Kant, Hegel in Marx. Politologija je imela pred svojo konstitucijo v formi univerzitetne znanstveno-raziskovalno-pedagoške postavitve torej že bogato tradicijo v konceptualizaciji in empiričnih vpogledih v politiko. Politologija tako že od samih začetkov spremlja nastopanje političnega kot njegova refleksija in usmerjanje, kot (samo)zavest o politiki in političnem. Zato je njena moč od nekdanj odvisna od moči in intenzivnosti dogajanj na področju politike. Eruptivna obdobja politike so proizvedla potrebo po poglobljenem študiju političnih ved in močne politologe ter njihove ideje, šibka politična obdobja pa za sabo niso pustila ne velikih imen ne velikih idej,³ študij politologije pa so odpravljala ali vsaj zoževala.

Prvi študiji, ki so nosili ime politične vede, so bili uvedeni na Dunaju leta 1389,⁴ v Pragi 1390, Leipzigu 1410 in Erfurtu 1449 (Bleck, 2001: 44).

¹ Refleksija je zahtevna reč. Vezana je na razumevanje vede ne le kot substance, gmote osamelih dejstev z istim prilaskom, temveč je ravno tolikanj tudi subjekt. »Živa substanca je dalje bit, ki je v resnici subjekt«, »je gibanje samopostajanja ali posredovanje sebedrugачenja s samo seboj«. Veda je v odnosu do predmeta vednosti »ponovno se vzpostavljajoča enakost ali refleksija v drugobiti v samo sebe« (Hegel, 1998: 19) Pri gibanju zaznavanja gre za to, da »sta obe strani, zaznavajoče in zaznavano hkrati, enkrat kot pojmovanje resničnega eno in nerazločevano, pri tem pa ravno tako vsaka stran reflektirana vase ali za sebe« (Hegel, 1998: 80). »Zavest je po eni plati zavest predmeta, po drugi plati pa zavest same sebe, zavest tega, kar je resnično, in zavest svojega vedenja o tem« (Hegel, 1998: 57). »Vidimo, da ima zavest zdaj dva predmeta, enega prvo nasebje, drugega za-njo-stvo tega nasebja. ... Ta novi predmet vsebuje ničnost prvega, je izkustvo, dobljeno o njem« (Hegel, 1998: 58).

² »Kot sistematično razmišljanje o politiki je politična znanost najstarejša med družbenimi vedami« (Bibič, 1978: 18).

³ Resnično ima to naravo, da »prodre, če je prišel njegov čas, in da se prikaže le, če je ta čas prišel, in zato se nikoli ne prikaže prezgodaj in ne najde še nezrelega občinstva« (Hegel, 1998: 49).

⁴ Vaclav IV. Luksemburški je prevzel vladanje Češki po smrti Karla, ki je z zlato bulo 1356 vzpostavil volilno proceduro (večinski princip) za izbiro cesarja Svetega rimskega cesarstva. Praga je postala glavno mesto cesarstva. Habsburgi niso bili vključeni v volilno telo, so se pa intenzivno pripravljali na vodilno pozicijo, ki so jo čez desetletja tudi prevzeli. Leipziška univerza je nastala z odcepitvijo od Praške leta 1409 in je tako preselila tudi pouk politične misli. Leto 1389 je bilo leto medmestnih vojn in nato miru, ki ga je zagotovil Vaclav IV. Vzpostavitev politološkega študija je bila vezana na konstituiranje modernih načel politike.

Prva katedra za politične vede je bila ustanovljena na evropskih tleh v Uppsali (univerza je bila ustanovljena 1477) leta 1622,⁵ študij pa se je na tej katedri začel šele petdeset let kasneje. Raziskovanje in poučevanje politične znanosti se je na tej katedri v resnici začelo šele leta 1860 (Ruin, 203: 42). Na Finskem (tedaj je bila sestavni del Švedske) je bila na Akademiji Abo v Turkuju katedra za politične vede ustanovljena leta 1640.

Ne glede na ta dejstva pa je v splošnem politološkem konsenzu kot prva institucija za študij političnih ved obveljala Ecole Libre des Sciences Politiques, ki je bila ustanovljena v Parizu leta 1871. To se je zgodilo v letu velikega francoskega poraza v vojni s Prusijo in v letu pariške komune. Padel je režim Napoleona III. Ustanovljena je bila tretja republika, ki je potrebovala novo in izobraženo upravno ter politično elito in novo republikansko politično kulturo. Šola je z delovanjem prenehala na začetku prve svetovne vojne leta 1914, v novi obliki pa je delo nadaljevala šele leta 1945 kot Institute d'Etudes Politiques.

V ZDA se je študij političnih ved v samostojni instituciji začel z ustanovitvijo School of Political Science na Univerzi Columbia v New Yorku leta 1880. Združene države so tedaj doživljale hitro industrializacijo, množične migracije in urbanizacijo. Za obvladovanje teh procesov je bila ameriški politiki potrebna država, naloga tega študija pa je bila, da prihodnji eliti posreduje zamisli o državi, je bil prepričan John Burgess, ki je šolo ustanovil. Leta 1962 je v ZDA obstajalo 466 oddelkov za študij političnih ved v okviru ameriških univerz (Kasapović, 2007: 16). Sodobna politična znanost je tako ameriška,⁶ ker ji ameriški politologiji dajejo glavni ton.

V Veliki Britaniji se je študij politologije institucionaliziral z ustanovitvijo London School of Economics and Political Sciences leta 1895 na pobudo soustanoviteljev Laburistične stranke Beatrice in Sidnya Webba. Novo politično gibanje, delavsko gibanje, je potrebovalo novo elito, novo konceptualizacijo politike in novo intelektualno bazo. Šola je bila ustanovljena kot konkurenca Oxfordu in Cambridgeu, kjer so se šolali konservativci, ki za vzdrževanje oblasti niso potrebovali vedenj o politiki, saj je zadostovalo pravo.

Deutsche Hochschule für Politik je bila prva univerzitetna ustanova za politične vede v Nemčiji, ustanovljena leta 1920 v Berlinu. Šola se je posvetila

⁵ Johan Skytte (1577–1645) je bil politik in rektor Univerze v Uppsali, ko je leta 1622 uvedel predmet *Govorništvo in vladanje (Eloquence and Government)*. Temu dejstvu na čast je leta 1995 Fundacija Johan Skytte Univerze v Uppsali ustanovila nagrado za politično znanost (*Prize in Political Science*), ki je nekakšen nadomestek za Nobelovo nagrado s področja politologije. Prvo nagrado je leta 1995 prejel ameriški politolog Robert Dahl.

⁶ Farr (2006: 10) govori celo o »povojni invaziji politične znanosti ameriškega sloga« na Evropo po drugi svetovni vojni, nekateri pa ugotavljajo, da je šlo za »splošno kolonizacijo evropskega intelektualnega življenja« s strani ZDA (Kasapović, 2007: 34).

predvsem demokratičnemu izobraževanju članov političnih strank in učiteljev, akademske ambicije pa je zanemarjala. Predavatelji so se rekrutirali predvsem iz vrst liberalov in socialdemokratov. V povojni Nemčiji je bila politologija vključena v proces denacifikacije in je bila tako del demokratične reforme izobraževanja in vzgoje.

V Italiji je politična misel zorela zelo intenzivno že od renesanse naprej na čelu in z vrhom v Machiavellijevi zapuščini. Prve šole za politične vede pa so v Italiji ustanovili šele fašisti leta 1924, Facolta di Scienze Politiche v Pavii, Padovi in Rimu za potrebe utrjevanja fašistične države, uprave in javnega mnenja. Ker so zaradi tega politične vede povezovali s fašizmom, se je politološki študij v Italiji institucionaliziral po drugi svetovni vojni šele v začetku šestdesetih let pod vplivom ZDA. Šele leta 1973 so se politologi združili v posebno sekcijo za politične vede v okviru italijanskega združenja za družbene in politične znanosti.

Politologija se je torej začela na evropskih tleh, zagon je dobila v ZDA ob koncu 19. stoletja in v prvi polovici 20. stoletja, v šestdesetih letih 20. stoletja pa se je razširila na domala vse države sveta. Politologija je pomenila tudi *odgovor na procese dekolonizacije in demokratizacije*, v katerih je volilno pravico dobivalo čedalje več slojev, tj. neizobraženih in politično nesocializiranih ljudi. Bibič (1982) za to odboje ugotavlja, da je šlo za *politologijo kot svetovni proces*.⁷ Politologija se je širila geografsko in tudi globinsko: demokratizirajoče se družbe so prepoznale in pripoznale njeno nujno vlogo v procesu političnega ozaveščanja, izgradnji politične omike, preobrazbi politične kulture za nove načine človeku bolj prijaznega načina vladanja – vse to z namenom, da bodo ljudje lahko čim bolj neposredno upravljali javne zadeve kot svoje zadeve, bolj povezovali in artikulirali svoje interese kot splošne in prepoznavali splošne tudi kot svoje. Politologija je tako v okviru svetovnih političnih procesov demokratizacije in emancipacije in hkrati v okviru razvoja znanosti o družbi in politiki pridobila polnokrvno pripoznanje, obstojnost in uveljavitev v drugi polovici dvajsetega stoletja.

Notranjepolitične okoliščine uveljavljanja političnih ved v Republiki Sloveniji

Politična elita Jugoslavije je po neuspelem Stalinovem poizkusu, da Jugoslavijo spravi pod okrilje Sovjetske zveze in jo vključi v Varšavski pakt v letih 1948–1949 (spor z informbirojem), začela bolj vehementno iskati svojo samostojno pot razvoja in doktrino socializma, utemeljeno na posebnostih posameznih republik in Jugoslavije kot celote. Stopiti na svojo pot

⁷ Bibič je tedaj končal dvojni mandat kot član izvršnega odbora IPSE in je doživel ta razcvet politologije po vsem svetu dovolj od blizu in z dobrim vpogledom v dogajanje.

pa je najprej pomenilo oblikovati svojo teoretsko utemeljitev, novo ideologijo in novo politično doktrino. Namesto etatizma je nova linija izpostavila odmiranje države v procesu podružbljanja lastnine in upravljanja družbe, na čemer je gradila idejo samoupravljanja. Začela je uvajati delavske svete, samoupravo v krajevne skupnosti in občine, odpravila je vladajočo vlogo KPJ in jo zastavila kot vodilno Zvezo komunistov, začela je snovati mednarodno politiko neuvrčenosti, ki jo je zakoličila na prvi konferenci leta 1961 v Beogradu, in povečevati samostojnost republik, ki se je izrazila že v ustavi leta 1963. Ob vseh teh procesih je postalo jasno, da jugoslovanska *država potrebuje izobražene ljudi na področju političnih ved* ter organizirano znanstvenoraziskovalno dejavnost na področju družboslovja in politologije.

Vodstvo ZKJ je svoje projekte vodilo v okrilju doktrine samoupravnega socializma, za premagovanje centralizacije, birokratizacije in etatizacije ter za utrjevanje vodilne namesto vladajoče vloge ZKJ, in to je tudi izpostavljalo. Hoteli so družboslovje, vendar družboslovje, ki bo gradilo tudi idejo socializma in bo utemeljeno na ideji emancipacije, kot jo je najbolj izrazito in razdelano razumel marksizem.⁸

Na področju družbenih ved so v petdesetih letih ustanovili številne inštitute za družbene vede, v Ljubljani Inštitut za sociologijo in filozofijo, ki so se ukvarjali z znanstvenoraziskovalnim delom⁹. Tako so poskušali *odpraviti tudi »zaostajanje tempa razvoja družbenih ved za razvojem naše socialistične družbe«* (Poročilo, 1958: 94). S tem namenom je bil ustanovljen tudi Inštitut za preučevanje delavskega gibanja v Ljubljani.

Zavest o potrebi po izobraževanju za potrebe vodenja države je dozorela do te mere, da so na kongresu ZKJ leta 1958 v Ljubljani sprejeli *nov program Zveze komunistov*. V tem programu so posebej izpostavili potrebo po »zaveznem spreminjanju in usmerjanju družbenega razvoja« (Program ZKJ, 1958: 460). Program ugotavlja, da obstajajo močni »ostanki stare družbe«, v kateri »delovne množice v preteklosti niso imele nikakršnega vpliva na upravljanje družbenih, gospodarskih in javnih zadev«, kar jih je oropalo potrebnih izkušenj in potrebne kulture, da bi se bolj uspešno soočale s problemi »partikularizma in egoizma« ter »neodgovornega odnosa do družbenega premoženja, brezčutnega odnosa do ljudi, birokratizma itd.« (Program ZKJ, 1958:

⁸ Marksizem je imel v petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja status najbolj plodne, idejno najmočnejše sile ter imidž teoretske globine. Ob tem je imel tudi status najbolj vabljive politične doktrine, ki je poganjala proces dekolonizacije in demokratizacije. Tedaj se je malo novega dogajalo na področju družboslovja, kar se ne bi vsaj referiralo na marksizem.

⁹ »V zvezi z ustvarjanjem kvalificiranih delavcev na področju družbenih ved smo pričeli z organiziranjem inštitutov za družbene vede, ki se bodo ukvarjali z znanstvenoraziskovalnim delom. Z ustanavljanjem znanstvenih krogov, z znanstvenoraziskovalnim delom, z obdelavo pojavov ter problemov sodobne družbe, z obdelavo naše prakse in našega razvoja – bo znanstveno delo na področju družbenih ved nedvomno veliko pridobilo pri svoji širini in učinkovitosti. Tako bomo v veliki meri odpravili tudi zaostajanje tempa razvoja družbenih ved za razvojem naše socialistične družbe« (Poročilo, 1958: 94).

461). Celo predsednik ZKJ Josip Broz - Tito je v uvodnem referatu izpostavil potrebo po utrjevanju družboslovja kot pomembno nalogo: »V zadnjih letih je precej napredovalo znanstveno delo, zlasti na področju tehnike, medicine, v prirodnih vedah itd., tega pa ni mogoče reči tudi za *družbene vede, ki zelo zaostajajo*. Poglavitna hiba je v tem, da nimamo dovolj strokovnjakov, ki bi lahko v skladu s sedanjim družbenim razvojem obravnavali razne probleme s področja sociologije, filozofije, prava, zgodovine itd. Ena izmed naših najvažnejših nalog bo, da bomo to hibo čimprej odpravili« (Broz, 1958: 196).

Edvard Kardelj je kot glavni tvorec novega programa ZKJ pri predstavitvi programa izpostavil, da je bilo pri pripravi programa uporabljeno »orožje znanosti v boju za družbeni napredek« in da se niso naslanjali na »empirizem kot višek politične modrosti« (Kardelj, 1958: 250). To je poudaril še na drugem mestu: da ZKJ »snuje svojo dejavnost v največji možni meri na znanosti, na znanstvenem spoznanju družbenih gibanj« (Kardelj, 1958: 252).

Mnogi komunisti niso razumeli nove smeri v načinu dela in nove zahtevnosti po demokratizaciji. Mnogi so »menili, da je demokratizacija sama sebi namen, ... ne pa da je to višja oblika družbenih, socialističnih odnosov« (Broz, 1958: 162). V tem kontekstu Program napoveduje nalogo, »da neprenehoma izboljšuje pogoje za napredek znanosti na vseh področjih« »na podlagi svobodnega individualnega ustvarjanja« (Program ZKJ, 1958: 458).

Za razvoj političnih ved in njihovo institucionalizacijo pa je gotovo ključno naslednje programsko določilo: »Socialistična družba posveča posebno pozornost napredku družbenih in političnih ved. Razvite družbene in politične vede, ki odkrivajo in postavljajo zakone sodobnega gibanja družbe in njene zavesti, so močan faktor progresivnega družbenega razvoja in razvoja človekove družbene biti« (Program ZKJ, 1958: 459).

Program izpostavlja »boj različnih mnenj« kot gibalno družbenega razvoja in urejanja družbenih nasprotij. Za ta boj mnenj se je bilo treba še posebej družboslovno izobraziti.

Na potrebo po ustanavljanju šole za politične vede kaže tudi naslednja usmeritev: »Državna uprava mora prerasti v strokovni aparat, podrejen samoupravnim voljenim družbenim organom ...« (Program ZKJ, 1958: 467). Usposobiti se je bilo treba tudi za debirokratizacijo Zveze komunistov z vgrajevanjem mehanizmov, ki bi »varovali tudi sebe pred možnostjo birokratizacije in politične izolacije, pred metodo ukazovanja, pred možnostjo, da bi iz zavestne revolucionarne družbene sile postala zavora nadaljnjega napredka« (Program ZKJ, 1958: 467).

Program ZKJ je bil v petdesetih letih pisan v zanosu velike podpore ali pa vsaj zanimanja, ki ju je Jugoslavija uživala v svetu s svojim projektom socializma in z držo v mednarodnih odnosih. Od tu tudi pisanje o visoko zastavljenih ciljih in načelih, da se Zveza komunistov Jugoslavije bojuje »proti vsem pojavom, ki zmanjšujejo vero v človeka in njegovo ustvarjalno moč ter

sposobnost, da bi spremenil svet in da bi človeško življenje napravil razumno, polno vsebine in človeško za vse ...» (Program ZKJ, 1958: 479). V tem kontekstu je bilo jasno, da bo slovenska in jugoslovanska *politologija vključila humanistično poslanstvo tudi v razvoj političnih ved*.

Potrebo po širšem in sistematičnem poznavanju družbe ugotavljata tudi Černe in Ilešič (1962: 5) v učbeniku Uvod v spoznavanje družbe. Potrebo po »enciklopedičnem znanju o družbi« imajo po njihovi oceni predvsem ljudje, ki se ukvarjajo s tehniko in naravnimi procesi. Naslednji v vrsti pa so na »stotisoče novih državljanov«, ki znanje potrebujejo za kompetentno odločanje v sistemu samoupravljanja. »V glavnem sta se namenila usmeriti bralčevo zanimanje v družbeno-ekonomske in geografske razmere, ki v njih živijo različne družbene skupnosti; v nadstavitvi pa sta se omejila na državno in pravno ureditev naše družbe« (Černe in Ilešič, 1962: 6). Iz tega je razvidno, da za politologijo kot posebno disciplino v zavesti uveljavljenih družboslovcev še ni bilo prostora, so pa zaznali potrebo po tovrstnem znanju.

Politologija in Visoka šola za politične vede

Visoka šola za politične vede v Ljubljani je bila ustanovljena z zakonom, ki je bil v Ljudski skupščini Ljudske Republike Slovenije sprejet 31. januarja 1961. Namen šole je bil, da »vzgaja strokovne kadre z višjo in visoko izobrazbo in organizira znanstveno delo *na področju družbenih in drugih političnih ved*¹⁰« »na treh stopnjah« (Zakon, 1961). Na teh področjih je šola lahko podeljevala tudi doktorat znanosti.¹¹ Poleg tega je šola lahko organizirala tudi »posebne redne in občasne tečaje in druge oblike pouka«. Ob ustanovitvi je šola imela vse karakteristike fakultete, vendar ni bila vključena v Univerzo v Ljubljani, saj še ni imela dovolj akademske izobrazbe in habilitiranih profesorjev. Zato se je v Univerzo lahko vključila šele leta 1970, ko so se dokončno oblikovali profili¹² akademskega študija politologije, sociologije in novinarstva in ko so predavatelji vsaj v velikem deležu opravili doktorate in pridobili habilitacije. Tedaj se je Visoka šola preimenovala v Fakulteto za sociologijo, politične vede in novinarstvo (FSPN).

¹⁰ Iz te formulacije jasno izhaja, da je bila tedaj vladajoča predstava, kako so politične vede širši pojem od družbenih ved in da je pod vplivom a- in antipolitične zavesti družbeno izrinilo politično do te mere, da se danes imenuje Fakulteta za družbene vede, in ne več za politične vede, kar je bilo v kontekstu zavedanja, da je politika prostor emancipatorne spremembe.

¹¹ Prvi doktorat znanosti s področja politologije je Visoka šola podelila leta 1965. Naziv je pridobil Čazim Sadiković za delo *Marksistično shvatanje demokratije, torej v srbohrvaškem jeziku*. Delo je obranil pred komisijo, ki so jo sestavljali profesorji pravne fakultete.

¹² Benko (2011:22) poroča, da so že takoj v začetku obiskali politološki oddelek na Univerzi v Uppsali na Švedskem in nato še Visoko šolo za upravne in politične vede v Parizu z namenom, da bi študije profilirali po najboljših študijih v svetu.

Fakulteta je imela ob svojem nastanku nekaj velikih nalog, ki jih ni mogla opraviti brez konfliktov. Zveza komunistov je v njej videla intelektualno potencialno silo, ki bo pomagala izgrajevati samoupravni socializem, kritično mišljenje, odprto družbo, hkrati pa branila obstoječo ureditev in pomagala utrjevati superiornost marksizma pred vsemi drugimi miselnimi šolami. Hkrati je šola morala razvijati akademske discipline, nekatere od teh je morala razvijati na novo (zlasti politologijo) v mednarodnih okvirih po akademskih standardih, morala je torej razvijati znanost, kot družboslovna fakulteta pa je bila vpoklicana v dejanske družbene in politične boje. Tretja velika naloga je bila izgradnja institucije z vso znanstvenoraziskovalno in publicistično infrastrukturo, pri čemer je fakulteta naletela na odpor konkurenčnih fakultet zlasti v boju za sredstva in študente. Četrta naloga je zadevala s tem povezano t. i. izgradnjo znanstvenikov, raziskovalcev in profesorjev, ki so se prvo desetletje vsi šolali na drugih utrjenih fakultetah na Univerzi v Ljubljani ali pa so doktorirali pri kolegih v Zagrebu in Beogradu. Zadnji dve nalogi sta bili povezani tudi z izčiščenjem ali profilacijo tega, kar se je razumelo pod pojmom politične vede. Do 1970 je šola izoblikovala profil politološkega, sociološkega in novinarskega študija, kar je prešlo tudi v ime fakultete. Vse to je fakulteta morala vzdrževati v napetosti do t. i. uporabnikov, ki so bili predvsem iz sfere aktualne politike in so imeli velik vpliv na upravljanje fakultete, pa tudi na njeno financiranje. Skrb za dobre in produktivne stike s svojimi uporabniki na vseh področjih od kadrovnikov v podjetjih do politikov v vrhu države je bila in je še vedno za fakulteto konfliktna zgodba, ki izhaja iz narave njenega poslanstva. Ob tem je na novo institucionalizirano še-ne-vedo zaznamovalo tudi naslednje Heglovo spoznanje: »Veda, ki se šele začinja, in se zato torej še ni dokopala niti do kompleksnosti detajla niti do popolnosti oblike, je izpostavljena graji spričo tega« (Hegel, 1998: 16).

Politične vede so se razvijale pred ustanovitvijo Visoke šole za politične vede v okviru drugih fakultet na Univerzi v Ljubljani. Politologija se je deloma razvijala tudi v okrilju t. i. »pravoslovja z državoslovjem«, kot je temu rekel prvi direktor Visoke šole za politične vede Heli Modić¹³ (1959: 13), in to opredelil kot »proučevanje tistih družbenih razmerij, ki jih ureja oblast vladajočega razreda«.

Med prvimi predavatelji je bilo največ diplomiranih pravnikov, ki so že v času svojega študija razvili zanimanje za politične vede, tedaj razumljene veliko širše kot družbene vede.

Peter Klinar, ki je kasneje vodil predmet Obča sociologija in razvijal področje sociologije migracij, je magistriral iz povsem politološke teme

¹³ Prof. dr. Heli Modić je bil dekan Pravne fakultete (1955–56) in nato tudi dekan Pravno-ekonomske fakultete (1956–59).

pri Gorazdu Kušeu, v politologijo usmerjenem pravniku. Naslov njegovega magistrskega dela je: *Vloga političnih partij v zakonodajnem procesu meščanske predstavniške demokracije*. Niko Toš se je ukvarjal s preučevanjem javnega mnenja in zase trdil: »Polje mojega delovanja, čeprav brez dvoma sociološko, je bilo vseskozi široko, družboslovno določeno« (Toš, 2016: 71). Udeleževal se je tudi politoloških konferenc s povsem politološkimi temami, ki so bile vezane na preučevanje javnega mnenja, in se večkrat oklical tudi za politologa.

S Pravne fakultete so prišli tudi kasnejši vodilni politologi Adolf Bibič, Boštjan Markič, Janko Rupnik, Ernest Petrič¹⁴ in nato še Drago Zajc.

France Vreg, po izobrazbi komparativist (Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani), je zasnoval študij novinarstva in komunikologije. Pri opisovanju razvoja komunikologije kot posebne znanstvene discipline ugotavlja, da je za njen razvoj med drugimi disciplinami zaslužna tudi politologija (Vreg, 1985: 103). Bibič je Vregovo delo uvrščal na področje politologije.¹⁵ Tudi komunikolog akademik Slavko Splichal se ukvarja z javnim mnenjem na način, ki sodi tudi na polje politologije¹⁶. Tako tudi ni slučajno, da je komunikologija v okviru ARRS uvrščena na področje političnih znanosti in ne, denimo, na področje sociologije.

Tudi Zdenko Roter, eden prvih diplomantov Visoke šole za politične vede, ki je kasneje razvijal sociologije religije, se je ukvarjal s politološko temo v svojem doktoratu in tudi kasneje v sklopu svojega raziskovalnega dela. Stane Kranjc je bil tudi diplomant prve generacije VŠPV. Diplomiral je med prvimi leta 1963 in je do upokojitve ostal politolog. Ukvarjal se je z družbeno-političnimi organizacijami ter kasneje s strankami in z (novimi) družbenimi gibanji.

Stane Južnič je bil po osnovni izobrazbi zgodovinar z ogromno mednarodnih diplomatskih izkušenj, doktoriral pa je na Fakulteti političnih znanosti v Beogradu, kjer je tudi predaval pred prihodom v Ljubljano leta 1967.¹⁷

V začetku sedemdesetih je študij politologije končal tudi Matjaž Maček, ki je kasneje še magistriral, leta 1986 pa je fakulteto zapustil. Ukvarjal se je s temelji politologije, teorijo države, posredovanjem interesov in analizo politik.

Anton Bebler je doktoriral na oddelku za politične vede na Univerzi v Princetonu, prišel na FSPN leta 1973 kot raziskovalec in se uveljavil najprej

¹⁴ Ernest Petrič je od vseh ostal na področju prava, mednarodnega prava in mednarodnih odnosov.

¹⁵ Vreg je napisal knjigo *Politično komuniciranje in prepričevanje (2003)* in knjigo *Politični marketing in demokracija (2004)* ter vrsto člankov o demokraciji, politiki, strankah v povezavi s komuniciranjem. Med drugim je vodil politološki projekt *Vloga političnega sistema v odnosu do družbene samozaščite in obrambe (1985)* in tudi katedro za obramboslovje med letoma 1985 in 1990.

¹⁶ Splichal je magistriral na temo *Razsežnosti politične propagande: teoretični model in aplikacija na mednarodno propagando leta 1975*.

¹⁷ Južnič (2011: 45) je predaval na Univerzi John Hopkins v Bologni na podiplomskem študiju kar tri predmete, hkrati pa je predaval še na Univerzi v Beogradu.

v okviru študija obramboslovja, nato pa znotraj mednarodnih odnosov in politologije. Bil je aktiven v vrhu svetovne sociološke organizacije na področju sociologije vojne in vojske, bil pa je tudi član izvršnega odbora IPSE med letoma 2007 in 2010.

Leta 1978 se je na področju politologije – mednarodnih odnosov zaposlil Bojko Bučar, najprej kot asistent od leta 1990 pa kot univerzitetni učitelj.

Politologija se je morala šele utemeljiti in dokazati, da ne gre samo za skupek ved, ki se ukvarjajo s politiko, temveč da gre za samostojno znanstveno disciplino s svojim lastnim predmetom preučevanja in metodami. Vodilnemu družboslovcu profesorju na Pravni fakulteti Jožetu Goričarju se je ob koncu petdesetih let sociologija zdela že povsem razvita disciplina, tako da je lahko brez slehernih vprašanj napisal *Občo sociologijo*.¹⁸ Pri političnih vedah pa je imel ob koncu petdesetih let velike težave. V delu z naslovom *Oris zgodovine političnih teorij* (1959) ugotavlja, da se »šele zadnjih nekaj let nekateri znanstveniki na Zahodu trudijo, da bi znanost o politiki utemeljili kot samostojno znanstveno panogo z lastnim predmetom in lastno metodo ter jo tako osamosvojili od vseh družbenih ved ... *Danes je položaj tak, da takšna formalno samostojna znanstvena panoga še ne obstaja*«. »Politična znanost« po njegovem prepričanju »posega zaradi vseobsežnosti svojega predmeta na področje prav vseh družbenih ved« (Goričar, 1959: 17). Politične vede so bile tedaj razumljene kot sklop znanosti in znanj, ki se ukvarjajo s politiko. Goričar je leta 1959 v »politiko kot znanost« prištel »vsa tista področja družbenih ved, ki raziskujejo človekovo družbeno dejavnost, s katero dosega zaželeno družbeno smotre, predvsem pa tisto dejavnost, ki jo narekujejo materialni in drugi interesi družbenih razredov in ki je v največji meri usmerjena na državo in državno oblast« (Goričar, 1959: 18). Tako razumljene politične vede so prišle v ime nove Visoke šole za politične vede ob ustanovitvi. Po tedanjih predstavah so politične vede vključevale vse vede, ki so pomembne za razumevanje in vodenje družbe in države: filozofijo, zgodovino, psihologijo, sociologijo, politično ekonomijo, pravo, mednarodne odnose.¹⁹

Konstituiranje politične znanosti na Slovenskem leta 1961 je pomenilo, da je politična zavest »v tej točki premagala tradicionalistično malomeščansko zavračanje politike, njeno economicistično redukcijo in pragmatistično samozadostnost politične prakse« (Bibič, 1985: 87).

¹⁸ Prva izdaja je nosila naslov: *Sociologija – oris marksistične splošne teorije o družbi* (1959).

¹⁹ *Takšno je bilo stanje tudi drugod po Jugoslaviji. Mirjana Kasapović je leta 2006 izdala zbornik z naslovom *Izlazak iz množine?, Izhod iz množine?, v katerem poantira ravno ta problem, da se na Hrvaškem zaradi moči vsake od že etabliranih znanstvenih disciplin politologija zlepa ni mogla vzpostaviti kot samostojna, kaj šele prevladujoča disciplina na fakulteti, ki je nosila ime po politologiji.**

Ovire in nasprotovanja uveljavljanju politologije

Na začetku se je politologija v Sloveniji in v Jugoslaviji srečevala prav z istimi težavami, kot jih Hegel opisuje za filozofijo: »Absolutum (to je celokupna politika, ko gre za politologijo, op. I. L.) naj ne bo dojeman, temveč čuten in zrt, ne njegov dojem, temveč njegovo občutenje in zor naj imata glavno besedo in naj bosta izrekana« (Hegel, 1998: 12). Nasproti vedovnemu mišljenju Hegel postavlja »rezoniranje semtertja«, to je »neka naključna zavest, ki je le potopljena v snov, kateri je zato težko, da bi iz materije hkrati čisto povzdignila svoje bistvo in bila pri sebi« (Hegel, 1998: 42). Namreč »vedenje je dejansko in more biti prikazano le kot veda ali kot sistem« (Hegel, 1998: 22–23), kar pomeni, da še takšna obilica neurejenega materiala za vedo ne predstavlja na sebi prav nič. Zato je bilo treba začetne korake usmeriti v »naporno trudenje, ki se kaže skoraj gorečno in razdraženo, da bi ljudi iztrgali iz zatopljenosti v čutno, navadno in posamezno in usmerili njihov pogled navzgor k zvezdam ...« (Hegel, 1998: 13), tj. k oblikovanju sistema vedenja, konceptualizaciji.

Ko se je izkazala potreba po novi vedi o politiki, je poprej obstajal nako-pičen material, ki je klical po novih smiselnih povezavah in ujetju v nove koncepte. Obstajala je neka »prazna širina«, a tudi »prazna globina«, »neka ekstenzija substance, ki se zliva v končno mnogovrstnost, brez sile, da bi jo držala skupaj, tako neka brezvsebina intenzivnost, ki je, vzdržujoč se kot gola sila brez razširjenosti, isto kot površnost« (Hegel, 1998: 14).

Eno od vprašanj, ki se je na tej poti postavilo kar na začetku, je bilo vprašanje o političnosti izkušnje slovenskega naroda in ljudi, ki so živeli na Slovenskem v preteklosti. Politična kapaciteta nekega ljudstva, ki se je oblikovalo v državo, je za presojo o pojmu politike ena ključnih tem. Z Bibičem lahko ugotovimo, da je ta okoliščina vplivala in še vpliva na razvoj politične znanosti na Slovenskem, torej »pomanjkanje politično-državne tradicije, ki bi bila dramtizirala potrebo po preučevanju političnih pojavov; odsotnost dolgotrajnejše demokratične skušnje, ki bi pospeševala predstavo o politiki kot področju skupnega urejanja temeljnih problemov družbe«. Ob tem pa še:

neustrezen razvoj sorodnih znanstvenih disciplin in vej, ki bi lahko dale metodološki in vsebinski impulz politološkim raziskavam; nezadostna artikuliranost družboslovnih raziskovalnih programov in institucij in s tem povezana številčno neustrezna kadrovska zasedba politoloških področij in disciplin; omejene možnosti za stik z razvojem svetovne politologije; pomanjkanje dokumentacijsko-informativne službe na področju političnih ved; omejene možnosti za publiciranje politoloških del. (Bibič, 1978: 72)

Med nasprotnike politologije Bibič (1981: 884–885) uvršča »birokratsko-etatične interese«²⁰, »močne usedline malomeščanske zavesti, ki se je kot izraz individualistične in skupinske partikularizacije zasidrala v marsikateri glavi, ki misli zgolj ali predvsem skozi prizmo kratkoročnih materialnih interesov«, »anarhistične in anarhoidne poglede, ki so že tradicionalni nasprotniki vsake politike in torej tudi politične znanosti«, »kulturniški solipsizem, ki ne more in ne more doumeti, da sta tudi politika in politična znanost ena izmed bistvenih razsežij sodobnega boja za emancipacijo človeka« in »pragmatizem, ki pozablja na nujno povezanost kratkoročnih in dolgoročnih ciljev«.

Pobude za ustanovitev politologije so naletele predvsem na dve oviri:

prvič, glede na etabrirane akademske discipline, zlasti pravne, je bilo treba dokazati, v čem je specifični predmet novega pretendenta na akademski status. Drugič, treba je bilo tudi odgovoriti na vprašanje, v čem naj bi bil pomen in potreba politične znanosti v družbi, ki razglašča, da država 'odmira' in ki povezuje socializem s samoupravljanjem. (Bibič, 1985a: 788)

Da bi politologija utrdila svojo samobitnost, je v želji, da uide objemu prava, najprej skočila v objem sociologiji. Bibič je leta 1962 napisal članek Sociologija političnega življenja, v katerem se pridružuje sociologizaciji posameznih sfer življenja ljudi ob sociologiji lokalnih skupnosti, sociologiji umetnosti, ruralni sociologiji, sociologiji družbe in samoupravljanja. Bibič (1962: 683) ugotavlja, da bi za določitev predmeta raziskovanja v okviru politične sociologije morali najprej opredeliti, kako politiko razumeta »sodobna politična znanost in sociologija«. Posebna politična sociologija je utemeljena na »obči sociološki trditvi, da sta država in družba dva različna pojavi družbenega življenja« (Bibič, 1962: 685). Tako bi se posebna sociologija ukvarjala s problemom razmerja med državo in družbo oziroma »s heterogeno strukturo družbe in v dinamiki te strukture odkrivala mobilne sile političnega procesa« (Bibič, 1962: 685). Bibič tudi poudarja, da »sociologija političnega življenja nima objektivnih pogojev za obstoj v etatičnih sistemih, v katerih država absorbira družbo« (Bibič, 1962: 690). V razmerah odmiranja političnega (v ožjem smislu) bi sociologija političnega življenja imela prvenstveno nalogo, da preučuje nove politične procese, ki nastajajo na temelju tega odmiranja. Ta obsedenost z odmiranjem države in politike

²⁰ Pašič (1972: 52) ugotavlja, da se uveljavlja birokratizem, po katerem se »akcija pojmuje kot napotilo za teorijo, se pravi za družbene, posebno pa za politične vede.« In naprej: »Dokazano je, da je v bistvu temeljna potreba birokratskih sistemov na splošno, da družbene vede spremenijo v ancile, služkinje politike, kar velja še posebej za politične vede.« Politične vede so najbolj na udaru »pragmatičnih političnih teženj, da bi znanost podredili nekim ciljem dnevne politike, da bi postala sredstvo političnega manipuliranja in podobno«.

je gotovo v prvih letih zelo določala prednostno izbiro sociologije pred politologijo, ki je tako že po predmetu preučevanja nosila protisamoupravno in protirežimsko noto.

Uvajanju politične znanosti niso bili naklonjeni tudi številni marksisti, ki so stavili na to, da historični materializem vsebuje celotno družboslovje in delitev na posamezne discipline ni potrebna ali je celo škodljiva, mnogi pa so stavili na nekatere Marxove citate o tem, da je politika obrobna zadeva, ker da se vse vrti okrog kritike politične ekonomije. Tako je bilo tudi v marksističnih interpretacijah marsikje težko sprejeti politično znanost kot posebno znanstveno disciplino.

Politična znanost se je utrjevala kot koristna znanost, hkrati pa je v sistemu samoupravnega socializma zlasti v drugi polovici sedemdesetih let in v začetku osemdesetih naletela na velik odpor pri tistih, ki so stavili na odpravljanje države in podružbljanje politike. Stipe Šušvar je šel na Hrvaškem tako daleč, da je predlagal ukinitve študija politologije in ukinitve Fakultete za politične vede, ker da se v samoupravni družbi ne spodobi, da se samo manjšina ukvarja z znanji o politiki, temveč da je to tako ali tako stvar vseh samoupravljalcev. V skladu s to tezo je predstava, da je politika polje alienacije in hkrati ostanek buržoazne družbe. Po tej predstavi naj bi politika zavirala samoupravljanje, zato tudi znanost o njej in šolanje politologov meji na diverzijo samoupravljanja. Ta radikalna interpretacija ni bila sprejeta, tako da so politične vede preživele tudi ta udar.

Družboslovje, še posebej politologija, je imelo tudi to težavo, da so jo obravnavali kot sinonim ali zelo blizu nazorskega vprašanja, pogleda na svet, ki si ga posameznik oblikuje kot lastno orientacijo ali sklop mnenj o družbenih in političnih zadevah. Heli Modic (1959: 2) v uvodu v skripto za študij države in prava pravi takole: »Želim, da bi bila predavanja po tem osnutku našim mladim državljanom pomoč in kažipot pri svobodnem oblikovanju lastnega pogleda na obravnavana vprašanja.« Še danes politologija in družboslovje nista bistveno na boljšem, saj mnogi menijo, da gre samo ali predvsem za šolanje v svetovnem nazoru, ne pa v vedi in stroki, ki spada pod družbeno formo znanosti.

Politologija je naletela tudi na odpor samega predmeta preučevanja. Politika kot skupek razmerij sil, ki je prepleten z interesi in razporeditvijo politične moči, ni zagreta za razgaljanje in javno slačenje. S tem ko je politologija prišla v obdobje pubertete, se je začelo tudi zanimanje za nekatera prepovedana vprašanja, ki so »najbolj občutljiva vprašanja političnega življenja«, kot je »narava in lokacija politične oblasti in drugih oblik družbene moči, pa tudi dejanska razmerja, ki se skrivajo za fasado normativno-institucionalne organizacije političnega sistema« (Pašič, 1972: 52). To pomanjkanje navdušenja nad politološkim raziskovanjem se je kazalo v pomanjkljivem financiranju in v izkazovanju »družbene potrebe« po politologih.

V osemdesetih se je čedalje bolj prijemal neoliberalizem,²¹ ki je postopno utrjeval vrednoto antiintelektualizma, antipolitike, nezgodovinskosti, abstraktnega individualizma, kar je vse vplivalo na še bolj pospešeno zaviranje razvoja politične znanosti in politične zavesti nasploh. Neoliberalizem je načrtno deloval za zmanjšanje politične kulture nasploh, kar mu je do velike mere tudi uspelo. Refleksija dejanskega delovanja centrov politične moči ni smela zanimati več nikogar. Temeljne raziskave o stanju na področju posredovanja interesov ljudi na različnih področjih, predvsem pa v razmerju posamezniki, skupine, interesne organizacije, stranke, parlament, vlada, sodstvo, so zamrle, ker jih nihče več ni financiral in ker so v javnost prišla na prvo mesto v skladu z neoliberalnimi prioriteta tehnična vprašanja vladanja in uveljavljanja interesov samo najmočnejših skupin in kapital-skih blokov. Politika je vse bolj izgubljala emancipatorni naboj, izgubljala je splošnost in vse bolj pridobivala na zasebniški instrumentalizaciji. Politika postaja prostor boja med največjimi kapitalskimi bloki za prevlado, splošni in skupni interesi, ki zaobsegajo tudi interese srednjih in nižjih slojev, marginalcev pa se reducirajo na vprašanje formalističnega upoštevanja človekovih pravic. Velike in močne preganja zgodovina, male in šibke pa policija; veliki uveljavljajo svoje interese, mali pa človekove pravice. Politika se je izsušila in postala instrument mehanicizma, ki ga je za ameriško politiko že leta 1936 dobro opredelil Lasswell kar v naslovu knjige: Politika: kdo dobi kaj, kdaj in kako.

Faze v razvoju politologije v Sloveniji

Politologija se je na Slovenskem razvijala že pred njeno institucionalizacijo leta 1961 na Visoki šoli za politične vede leta 1961 v Ljubljani. Razvijala se je semtertja, torej nesistematično zunajinstitucionalno, vezano na sporadične zapise, analize ali celo obsežna dela, ki jih lahko štejemo za povsem politološka. O tem razvoju *še nimamo nobene študije*, bi pa bila dobrodošla za bolj jasno predstavo o tem, da se institucionalna politologija ni začela povsem iz nič. Vrsta del je nastala v okviru Pravne fakultete²² ali so jih napisali šolani pravniki.

Med prva politološka dela gotovo lahko štejemo delo *Politično življenje Slovencev*, ki ga je leta 1906 nato pa v prenovljeni izdaji leta 1921 objavil Dragotin Lončar. Lončar sistematično opiše glavne politične dogodke od 4.

²¹ Glej npr. študijo Andrew Gamble: *Politika in usoda. Ljubljana: založba Sophia, zbirka Sodobna družba*, 2006.

²² Velik vpliv je imel na širjenje prava na področje politične filozofije in sociologije Evgenij Vasiljevič Spektorski, ruski pravnik, ki je predaval na Pravni fakulteti v Ljubljani med letoma 1930 in 1945. Leta 1932 je izdal delo *Zgodovina socialne filozofije v slovenskem jeziku*, leta 1935 pa delo z naslovom *Liberalizem v ruskem jeziku*.

januarja 1797 (izid Vodnikovih Novic, ki ga Lončar (1921: 6) imenuje »prvi slovenski politični list«) do 6. januarja 1919 (razglas kraljevine SHS).

Politične stranke (1926) Albina Ogrisa, kasneje profesorja na Pravni fakulteti, ki je izšlo v samozaložbi, ko se je Ogris šele ogreval za delo na univerzi. Delo je sam uvrstil na »sociologično-pravno« področje, ker, jasno, tedaj o politologiji še ni bilo govora. Ogris je bil kasneje profesor statistike in politične ekonomije in se s politološkimi deli ni več ukvarjal. Ogrisovo delo je čistokrvno politološko.

Država (1927) izpod peresa tedaj vodilnega pravnega strokovnjaka in prvega dekana Pravne fakultete Leonida Pitamica je v temelju pravni pogled na državo, ima pa nastavke politološkega premisleka, saj dokaj jasno postavlja mejo med predmetom pravne znanosti in predmetom politologije.²³

Obstaja vrsta samouških prispevkov politologiji iz vrst ljudi, ki so se ukvarjali s politiko in o njej pisali. Gotovo bi v ta sklop lahko uvrstili tudi zapise s področja razlage političnih idej in predlogov za ureditev političnih razmerij od Primoža Trubarja naprej. Izpostavimo lahko tudi Valentina Vodnika kot izdajatelja in glavnega pisca tovrstnih analiz ob koncu 18. stoletja in v začetku 19. stoletja. Zanimiv je tudi zapis Franceta Lampeta (1889: 52) v njegovem delu iz leta 1887, kjer pravi, da v »modroslovje spadajo tudi najvišji nauki o zakonih društvenega gibanja in razvoja, ktere imenujejo danes radi: *socijologijo*, tj. nauk o druženi (v človeško družbo), a nekdanj so jo imenovali '*politika*', tj. nauk o državi ali meščanski družbi.«²⁴

Janez Evangelist Krek je bil vodja družbenega in političnega gibanja, vendar so nekatera njegova dela iz devetdesetih del 19. stoletja oplemenitenjena s politološkimi dimenzijami. V ta sklop sodijo tudi dela drugih aktivnih politikov, ki so pisali analize političnih situacij in umeščali svojo politično

²³ Pitamic (1927: 14, 13, 15) trdi, »da se mora vsaka dejanska oblast, ki se je na katerikoli način utrdila kot najvišja pravna organizacija kake dežele, priznati kot pravna oblast, torej kot legitimen normativen izvor prava dotične dežele«. »Potemtakem je treba tudi revolucionarno stanje ... priznati za pravno ...« Pitamic opozarja, da se mora pravo »končno naslanjati na sile, ki mu garantirajo neko mero učinkovitosti, ker bi brez takih garancij sploh nehalo biti pravo«. In še: »... da moremo tudi po meddržavnem pravu smatrati državo le tako pravno organizacijo, ki ni zgolj idejni sistem pravil, temveč s katero se ujemajo v neki meri tudi dogodki v svetu vzrokov in učinkov« (Pitamic, 1927: 15). Ta »svet vzrokov in učinkov«, te »sile, ki garantirajo neko mero učinkovitosti« je svet politike, je tema, s katero se ukvarja politologija. Najbolj politološki je Pitamic v tistih delih knjige, kjer piše o zgodovini političnih idej in primerjalnih državah oz. političnih sistemih.

²⁴ To razmejevanje med politiko in družbo in med sociologijo in politologijo še vedno dela težave. Dobro pa jo je videti pri izvoru. Lampe (1889: 93, 94) opredeljuje razmerje med družbo in državo takole: »Ena oseba ima pravico (v osebnem pomenu), druga ima (pravno) dolžnost. V tej razmeri je posebno še to, da se dolžnosti ni mogoče braniti, kajti onega, ki bi branil, prisilila bi viša oblast. Iz tega pa razvidimo, da ima pravica le tam veljavo, kjer je viša oblast. Da se taka oblast ustanovi, združi se mnogo ljudi, to je: družin, sosesk, krajev itd. v skupino ali družbo, in ta skupina kot celota ima skrb, da se pravne dolžnosti spolnjujejo.« »Kakor nastane po naravi družina ali familija, tako tudi večja družba in nazadnje velika država.« »Da se namreč red ohrani, mora biti oblast ali veljava, ki je središče celi družbi, mora biti glava, ki je nad vso družbo ...«

skupino v širše politične okvire. Etbin Kristan, Fran Šuklje idr. so pisali dela, ki so dvigovala politično pismenost in izobraževala širšo javnost.

Albin Prepeluh Abditus je bil globoko potegnen v politično delovanje, vendar je njegovo delo *Problemi malega naroda* (1918), ki ga je napisal na matrici Machiavellijevega Vladarja, izrazito politološko delo.²⁵ Politološki angažma je povezan tudi s prevodom Machiavellijevega Vladarja, ki je izšel šele leta 1920, zlati pa je treba izpostaviti njegov predgovor k temu delu.

Delo Edvarda Kardelja *Razvoj slovenskega narodnega vprašanja* (1939) je izrazito politološko delo, pa tudi njegove razprave so imele politološke primesi, vključno z delom *Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja* (1977).

Bibič se je usmeril na etapiziranje razvoja institucionalne politologije od leta 1961 pa do leta 1984 (Bibič, 1985: 93) nato pa še do leta 1996 (Bibič, 1996: 428–429).

(1.) V prvi fazi od leta 1961 do 1968 so bile politične vede razumljene kot skupek sorodnih družboslovnih disciplin. V tem obdobju je šlo za to, »da se opredeli ... relativno samostojno področje raziskovanja politike, da se pobjliže definira predmet politike, da se utemelji potreba po politični znanosti« in da se okrepi politološke discipline. Politologija je utemeljena kot posebna disciplina in se je »profilirala kot relativno samostojno in specifično področje«. Visoka šola za politične vede se je preimenovala v Visoko šolo za sociologijo, politične vede in novinarstvo (1968) in nato še v Fakulteto leta 1970. Ustanovljen je bil tudi Center za politološke raziskave, ki je v politologiji predstavljal posebno raziskovalno bazo. Bibič je napisal vrsto člankov o politologiji, leta 1969 tudi knjižico z naslovom *Kaj je politična znanost*, leta 1971 izda hrestomatijo politične znanosti, leta 1972 pa izide njegovo najpomembnejše delo *Zasebnštvo in skupnost*. Leta 1973 so izšle tri politološke knjige: *Politična kultura*, *Novejša politična zgodovina* in *Politična zgodovina XX. stoletja Staneta Južniča*.

(2.) To obdobje se začne sredi sedemdesetih let in traja do leta 1991. Politologija se povsem utrdi in se hkrati diferencira. Objavljena so dela *Kolonializem in dekolonizacija*, *Politična znanost*, *ideologija*, *politika*, *Interesi in politika*, *Socialna in politična antropologija*, če omenimo samo najbolj pomembne. »Izrazitejšje poudarke znotraj politologije dobijo mednarodni (politični) odnosi« (oblikuje se posebna smer študija politologije mednarodnih odnosov in Center za preučevanje mednarodnih odnosov). V tem obdobju je slovenska politologija tudi v mednarodnih razsežnostih dobila veliko priznanje s tem, ko je bil Adolf Bibič od leta 1976 do 1982 član Izvršnega odbora IPSE. V osemdesetih letih je na področju raziskovanja

²⁵ Podrobnejša utemeljitev je v članku Igor Lukšič: *Prepeluhova recepcija Machiavellijevega dela Il Principe* (Borec, letnik XLI, št. 1).

stebel velik projekt z naslovom Delovanje in uresničevanje delegatskega sistema v SRS. Leta 1985 pa se je začel projekt na področju obramboslovja in politologije, ki ga je vodi France Vreg, o pripravljenosti političnega sistema za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito. V procesih demokratizacije se aktivira Slovensko politološko društvo, ki vsako leto od leta 1989 prireja redna letna srečanja in objavi zbornik. Med letoma 1984 in 1988 se je politologija zelo kadrovsko okrepila z akcijo mladih raziskovalcev in asistentov, ki je bila v Socialistični republiki Sloveniji namenjena obnovi raziskovalnih organizacij in univerz. Bibič je leta 1990 v Zagrebu izdal svojo zadnjo knjigo z naslovom Civilno društvo i politički pluralizam. V njej pledira za asociacijski pluralizem, ki bi bil most med samoupravnim in strankarskim pluralizmom.

(3.) Ta faza se začne s preimenovanjem Fakultete leta 1991. Iz imena izpade politologija. Fakulteta za družbene vede oblikuje namesto štirih kar 11 študijskih programov. V oddelek za politologijo priključijo obramboslovje, notranja politologija pa se razdeli na teoretsko-analitski program in program analize in javne uprave. V okviru teoretsko-analitskega študija je bil ponujen tudi model evropske študije, ki je kasneje prerasel v samostojni študij. Politologija dobi samostojen magistrski študij. V tem obdobju pride tudi do zamenjave generacij.²⁶ Politologiji se v center za mednarodne odnose priseli pet ekonomistov, ki so se postopoma vključili tudi v pedagoški proces. Revija Teorija in praksa,²⁷ ki se je v precejšnji meri ukvarjala tudi s političnimi zadevami, z letom 1996 postane samo znanstvena revija, njeno financiranje pa se bistveno zmanjša. Slovenski politologi so bili pobudniki letnega srečanja z avstrijskimi in madžarskimi politologi: to je preraslo v srednjeevropsko organizacijo, ki so se ji pridružili še hrvaški, češki, slovaški in poljski politologi. Različne sekcije IPSE so letno organizirale srečanje v Sloveniji. Objavljenih je vrsta politoloških monografij s področja politične teorije, mednarodnih odnosov, parlamentarizma, političnih strank, analize policy, demokracije, političnega sistema, procesa odločanja, federalizma, volitev, teorije države. Vrsto temeljnih politoloških del je bilo prevedenih.

(4.) Z bolonjsko reformo visokošolskega študija leta 2005 se je Fakulteta znova reorganizirala. Oddelek za politologijo je izgubil vpliv na študijski proces, ki se povsem prenese na katedre. Jedro politoloških predmetov in

²⁶ Leta 1994 je umrl Boštjan Markič, dve leti kasneje Adolf Bibič, Stane Kranjc in Stane Južnič pa sta se upokojila na začetku devetdesetih. Vlado Benko se je upokojil že konec sedemdesetih, vendar je predaval še do sredine devetdesetih, Ernest Petrič pa je fakulteto zapustil leta 1989, ko je šel za ambasadorja SFRJ v Indijo. V začetku devetdesetih so docenturo na FDV UL pridobili Bojko Bučar na mednarodnih odnosih, Drago Zajc, Marjan Brezovšek, Danica Fink Hafner in Bogomil Ferfila na programu APJU, Anton Grizold, Ljubica Jelušič in Marjan Malešič na področju obramboslovja ter Samo Kropinik, Andrej in Igor Lukšič na področju politične teorije.

²⁷ Podrobno o prvih štiridesetih letih revije glej v Lukšič (2004).

vsebin se zmanjša na minimum. Poveča se drobljenje na 60-urne predmete, poruši se struktura politološkega študija.²⁸ Raziskovalno delo se razdrobi do te mere, da veliko politologov ostane brez raziskovalnih sredstev, nekateri pa se pridružijo drugim raziskovalnim skupinam. Leta 2006 je ustanovljen raziskovalni center za politično teorijo, ki mu zaradi negativne nastrojenosti do teoretskega dela do danes ni uspelo pridobiti sredstev za financiranje temeljnega projekta ali programske raziskovalne skupine. Iz sredstev, namenjenih za politologijo v okviru ARRS, se financirajo projekti s področja ekonomije, sociologije in kulturologije, za politologijo pa se sredstva krčijo.²⁹ Študij politologije poteka po štirih programih, ki so se z novo reformo leta 2015 še bolj osamosvojili in skrajšali na tri leta. Magistrski študiji so se podaljšali z enega na dve leti.³⁰ S tem drobljenjem in z drugimi procesi deintelektualizacije javnega procesa in točkologije kot osrednjega principa za napredovanje v akademskih vrstah ter kriterija za pridobivanje raziskovalnih sredstev politologija stopica na mestu ali celo, vsaj relativno, nazaduje. Letna politološka srečanja so se izvotčila, javno in politično življenje za politološka spoznanja kaže vse manj interesa in zanimanja, se je pa politologija v zadnjih desetih letih prek nekaj posameznikov v javnem življenju uveljavila kot svetovalna in komentatorska stroka. Politologi vnašajo v javno življenje povsem novo, originalno dimenzijo. Pred njimi so politično življenje komentirali socialni psihologi, bibliotekarji, sociologi, filozofi ali pa še kakšni drugi profili, ki niso uspeli v politiki ali pa imajo do nje celo negativen odnos, zdaj pa se prav politologi uveljavljajo kot relevantni komentatorji, svetovalci, razlagalci in akterji politike, kar je nenazadnje eden od namenov šolanja politologov: da izboljšujejo politologijo kot profesijo in da dvigujejo raven politične kulture in politike kot poklica.³¹ V tem obdobju

²⁸ *Oblikovanje Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo in njeno vključevanje v univerzo je teklo kot »intenziven proces disciplinarne členitve sociologije, politologije, komunikologije v njihovih pedagoških in raziskovalnih razsežjih« (Toš, 2016: 72). Ko naj bi šlo za bolonjsko reformo, se je dejansko »spremenil položaj temeljnih družboslovnih disciplin (sociologije, politologije, komunikologije); šlo je za njihovo izrinjanje in prehod iz kakovostne v številčno rast. Tako so nastali disciplinarno neutemeljeni, ozko usmerjeni in 'specializirani' visokošolski programi; ... spremenila so se merila vrednotenja znanstvenoraziskovalnega dela. ... namesto usmerjanja k spoznanju in znanju prevlada interes za osebno promocijo« (Toš, 2016: 73).*

²⁹ *Leta 2020 je bilo od skoraj milijona evrov sredstev politologiji namenjenih le 160.000 evrov. To kaže, kako se politologijo izriva na polju raziskovanja na skrajno margino celo na polju politične vede. Obramboslovje in komunikologija sta dobila podoben znesek.*

³⁰ *Edina svetla točka proti temu trendu je uvedba enotnega štiriletnega doktorskega študija na FDV, ki za vse programe določa skupni prvi letnik in poenotene oblike študija. Tako lahko v razmerah, ko ni dovolj kandidatov za posamezne programe, to je po eden ali dva na program, lahko tečejo organizirane in poglobljene oblike študija in raziskovanja.*

³¹ *Od leta 2000 do danes sta bila dva politologa predsednika vlade, eden predsednik države, štirje ministri za izobraževanje (trije iz vrst profesorjev na FDV), pet je bilo ministrov za obrambo (dva od njih profesorja s Fakultete za družbene vede), dva predsednika Državnega zbora, eden je bil minister za zdravje.*

je bil Anton Bebler član izvršnega odbora IPSE od leta 2007 do leta 2010, Miro Haček je predsednik regionalnega srednjeevropskega politološkega združenja CEPSE od leta 2018, Cirila Toplak pa je predsednica balkanskega politološkega združenja prav tako od leta 2018.

Na Fakulteti za družbene vede je od leta 1965, ko je bil obranjen prvi doktorat, do januarja 2022 doktoriralo 91 politologov, na področju mednarodnih odnosov 20 in na področju obramboslovja 35 študentov. Diplomiralo je 4900 študentk in študentov. Od tega jih je na mednarodnih odnosih diplomiralo 1396, s tem da je prvi diplomant iz leta 1975, saj se je študij na mednarodni smeri začel šele leta 1970. Na obramboslovju je diplomiralo 1384 študentk in študentov, prvi leta 1980. Od celotnega števila je bilo med letoma 1979 in 1988 tudi 15 diplomantov profesorjev politologije, ki so se usposabljali za poučevanje predmeta Samoupravljanje s temelji marksizma v srednjih šolah. Na evropskih študijah³² je od leta 2009, ko je diplomiral prvi na tem programu, pa do leta 2020 diplomiralo 255 študentk in študentov (program je tekel od leta 2004 do leta 2016).

Na politologiji je magistriralo z znanstvenim magisterijem 665 študentk in študentov.³³ Prvi politološki znanstveni magisterij je bil podeljen leta 1966, zadnji pa leta 2016. 505 študentk in študentov je pridobilo naziv magister politologije po enoletnem podiplomskem študiju, to je t.i. bolonjski magisterij. Prvi je naziv pridobil leta 2010.

Obramboslovcev z bolonjskim magisterijem je 112, z znanstvenim magisterijem pa 86. Prvi znanstveni magisterij na področju obramboslovja je bil obranjen leta 1984. Magistrov mednarodnih odnosov je na bolonjski stopnji 94, naziv magister znanosti mednarodnih odnosov pa je pridobilo 64 študentk in študentov. Prvi znanstveni magisterij na področju mednarodnih odnosov je bil obranjen leta 1989.

Tabela 1: DOKTORSKE DISERTACIJE S PODROČJA POLITOLOGIJE

1965	Skupaj	Obramboslovje	Mednarodni odnosi	Teorija APJU ŠPID notranje-politična
2020	91	35	20	36

Vir: Lastni prikaz na temelju podatkov, ki jih je po letih študija posredovala Neli Babič, dolgoletna vodja referata za študijske zadeve na Fakulteti za družbene vede, UL.

³² Ideja za program se je začela v okviru programa politologija teoretska smer leta 1995, kjer se je začelo s skupino izbirnih predmetov evropske študije. Leta 2004 je bil uveden program kot skupni študij vseh študijskih področij, zato je imel v naslovu Evropske študije – družboslovni vidiki, upravljala pa je z njim katedra za mednarodne odnose v oddelku za politologijo. Večino predmetov je bilo s področja politologije, zato tudi diplomante uvrščamo med politologe.

³³ Med magistrante so vključeni vsi, ki so zaključili na programih mednarodni odnosi, obramboslovje, ameriške študije, svetovne študije, evropske študije, etnični odnosi, analiza policij, politična teorija, javna uprava in politične vede.

Tabela 2: ZNANSTVENI MAGISTERIJ³⁴ S PODROČJA POLITOLOGIJE

1966	Skupaj	Obramboslovje	Mednarodni odnosi	Teorija APJU ŠPID notranje-politična
2016	665	86 (od 1984)	64 (od 1989)	515

Vir: Lastni prikaz na temelju podatkov, ki jih je po letih študija posredovala Neli Babič, dolgoletna vodja referata za študijske zadeve na Fakulteti za družbene vede, UL.

Med magistrante so vključeni vsi, ki so zaključili na programih mednarodni odnosi, obramboslovje, ameriške študije, svetovne študije, evropske študije, etnični odnosi, analiza policy, politična teorija, javna uprava in politične vede.

Tabela 3: BOLONJSKI MAGISTERIJI S PODROČJA POLITOLOGIJE

2010	Skupaj	Obramboslovje	Mednarodni odnosi	APJU ŠPID
2020	505	112	94	299

Vir: Lastni prikaz na temelju podatkov, ki jih je po letih študija posredovala Neli Babič, dolgoletna vodja referata za študijske zadeve na Fakulteti za družbene vede, UL.

Tabela 4: ŠTEVILO DIPLOMANTOV POLITOLOGIJE

1963	Skupaj	Obramboslovje	Mednarodni odnosi	Profesor politologije (1979–1988)	Evropske študije (2009–2020)	Teorija APJU ŠPID notranje politična
2020	4900	1384 (od 1980)	1396 (od 1975)	15	255	1850

Vir: Lastni prikaz na temelju podatkov, ki jih je po letih študija posredovala Neli Babič, dolgoletna vodja referata za študijske zadeve na Fakulteti za družbene vede, UL.

Politologija je bila v času iskanja svoje identitete in v času iskanja različnih izrazov demokracije v Jugoslaviji in v svetu veliko bolj upoštevana sogovornica v javnem življenju, dandanes pa je po vsem svetu zreducirana pretežno na akademsko ukvarjanje same s sabo po kriterijih tehničnih strok, njeno delo pa je merjeno predvsem s kvantitativnimi kazalci.

³⁴ Med magistrante so vključeni vsi, ki so zaključili na programih mednarodni odnosi, obramboslovje, ameriške študije, svetovne študije, evropske študije, etnični odnosi, analiza policy, politična teorija, javna uprava in politične vede.

Vloga Adolfa Bibiča pri konceptualizaciji politike

Že od ustanovitve Visoke šole za politične vede leta 1961 se je zdelo, da je posest politologije postavljena ravno v pomanjkanje znanj in študija in da se politologija neha tam, kjer se ta začne, oziroma da se politologija konča tam, kjer se začnejo prave študije resničnega sveta. Politologijo imajo često za brezvsebno vedenje, vsak o njeni temi lahko govori, ima mnenje, vendar pa globlji vpogled sporoča, da naj druge vede poskušajo z rezoniranjem brez politologije, kolikor hočejo, brez nje ne zmorejo imeti v sebi življenja in resnice, saj je ta vedno plod realnih razmerij političnih sil ali, kot bi rekel Hegel, je otrok svojega časa, je pogreznjena v duh časa. Duh časa pa vedno izreka politično resnico.

Za globino teoretskega izraza se je v dvajsetem stoletju izkristalizirala navezava na Helga. Misel, ki zapuščino Hegla obide, je plitka, tista, ki se od Hegla vsaj poskuša učiti, se nameri posegati v globino. Tako se je tudi uveljavilo spoznanje, da je marksizem lahko samo heglomarksizem ali pa je vulgarni in sholastični poizkus opletanja s kakšno od Marxovih misli oziroma citatom iz njegove zapuščine.

Slovenska politologija je imela to srečo, da se je njen glavni utemeljevalec Adolf Bibič namenil politiko utemeljiti prav ob opori na Helga. Njegovo delo *Zasebnštvo in skupnost* s podnaslovom *Civilna družba pri Heglu in Marxu*³⁵ je zavezalo politologijo v Republiki Sloveniji že v izhodišču k resni teoretizaciji in k ukvarjanju s konceptualizacijo in refleksijo politike kot ključnega predmeta politologije.

Če rečemo s Heglom (1998: 11), si je ob ustanovitvi Visoke šole za politične vede politologija zadala naslednjo nalogo: »Sodelovati pri tem, da bi se ... približala obliki vede – cilju, da bi odločila svoje ime ljubezni do vednja in postala dejansko vedenje ...« *Napočil je čas za povzdigo politologije v vedo*. »Tisto, za kar zatorej gre pri študiju vede, je vzeti nase napor dojema (Begrif)« (Hegel, 1998: 42).

Kot ugotavlja Hegel (1998: 16) v *Fenomenologiji duha*, se na začetku kaže veda, »kot da je ezoterična posest nekaterih posameznikov«, »njena nerazširjena prikaznost dela« pa »njeno bivanje za posamezno«. Slovenska politologija se je konstituirala okrog dela Adolfa Bibiča. Bibič je zasnoval predmeta *Obča politologija in Zgodovina političnih idej*. Bil je predstojnik katedre za politične vede, nato še oddelka za politične vede in centra za politične vede. Bil je tudi urednik *Teorije in prakse*, ki jo je usmerjal kot

³⁵ Bibič je leta 1969 obranil doktorat na Pravni fakulteti z naslovom »Civilna družba« in država pri Heglu in Marxu pod mentorstvom Gorazda Kušjeja, v komisiji pa sta bila še Jože Goričar in Anton Žun. Delo je bilo objavljeno pod naslovom *Zasebnštvo in skupnost: »civilna družba« in država pri Heglu in Marxu pri Mladinski knjigi leta 1972, nato pa še nekoliko dopolnjen ponatis z rahlo spremenjenim naslovom *Zasebnštvo in skupnost: civilna družba in politična država pri Heglu in Marxu pri Delavski enotnosti leta 1984*.*

sicer fakultetno revijo, vendar je izpostavljala politološke poudarke. Bil je med ustanovitelji in prvi predsednik politološkega društva in v vodstvu jugoslovanskega politološkega združenja, dva mandata pa je bil tudi član izvršnega odbora IPSE (1976–1982). Bil je med vodilnimi v odboru IPSE za pluralizem, ki se je redno srečeval na delovnih konferencah enkrat letno. Bil je tudi mentor politoloških doktoratov na FSPN. Skratka, prvih petintrideset let se na področju politologije v Sloveniji ni zgodilo pravzaprav nič mimo Bibiča. Vedo je utemeljeval od samega začetka in ključna spoznanja strnil v knjižici *Kaj je politična znanost* (1969, ponatis 2021). Bibič se je politološkega duha učil na Pravni fakulteti pri Jožetu Goričarju in zlasti Gorazdu Kušejju, ki je mentoriral tudi njegov magisterij in doktorsko delo, nanj pa je vplival tudi Anton Žun s Filozofske fakultete, ki je formalno deloval na področju sociologije, veliko del zlasti o Antoniju Gramsciju pa je napisal s področja politologije. Študiral je v ZDA in v Sovjetski zvezi, pa tudi v Parizu; tesno je sodeloval s zlasti kolegi iz Nemčije (Bayme, Greven, Eisfeld). Na začetku postavljanja študija so študijske ekipe obiskale Uppsalo in pariško šolo za politične vede: učili so se pri izvoru.

Po Bibiču (Bibič, 1983: 1642) obstajajo trije veliki koncepti politike: antični, liberalni in marksovski. V *antični koncepciji* je politika najvišja dejavnost in prostor udejanjaja dobrega, ki je najvišje od vseh, je prostor, v katerem človek dovrši svoje učlovečenje. Hkrati je politika povsem ločena od sfere dela. Z njo se ukvarjajo samo svobodni, kar je bila peščica ljudi. Delo pa je predvsem sfera suženjstva.

V *liberalni koncepciji* politika ščiti interese, vezane na lastnino, pri čemer je lastnina tudi človeško življenje. Svoboda je pravzaprav svoboda lastnine: velika svoboda, ko gre za veliko lastnino, svoboda delavca, ko gre za svobodo delovne sile na trgu. V obdobju dominacije liberalizma se je politika demokratizirala: vpoklicane so bile vse skupine v upravljanje države, dobile so volilno pravico, vendar so v skladu z Rokkanovo ugotovitvijo, da glasovi štejejo, toda viri odločajo, veliki kapitalski centri moči ohranili prevlado. Bitka za večjo vlogo politike je bitka za demokratizacijo, je bitka nemočnih za večji vpliv pri prerazporejanju bogastva, ki se primarno razporeja po tržno-lastniškem načelu. Ta bitka je potekala na mehanski predpostavki: odloča večina. Ta večina je spremenljiva in posredovana kvaliteta po vladajočem načinu produkcije in vladajoče zavesti. Zato mehanika odpove.

V marksovski koncepciji pa gre za »sintezo individualne svobode, svobode delovnih in drugih življenjskih asociacij svobodne skupnosti vseh ... Izhodišče tega koncepta je razredni boj, cilj pa preseganje razredne družbe in svobodna osebnost v svobodni skupnosti« (Bibič, 1983: 1642). Po tej koncepciji gre za preseganje zgolj politične emancipacije, ki človeka pripozna kot državljana in člana civilne družbe kot v prvi sferi svobodnega in enakega z drugimi, v drugi pa kot vezanega na vse dejanske procese neenakosti

v produkciji življenja, in zahtevo po emancipaciji človeka kot človeka.

Prvi dve sta se že zgodili, druga je hkrati vladajoča, tretja pa je povsem konceptualne narave. Bibič izpostavlja, da je politika po svojem bistvu razmerje med dominacijo, izkoriščanjem in emancipacijo, zato je ne moremo reducirati na zgolj boj za oblast, vladanje ali nemoralno dejavnost, kar mirno počne vladajoči common sense.

V temeljnem delu slovenske politologije *Zasebnišтво in skupnost* je Bibič ključni problem politologije opredelil takole: »Kako ohraniti svobodo posameznika in kako zagotoviti obstoj in razvoj politične celote, je bilo in je veliko vprašanje moderne politične misli in sodobne politične znanosti« (Bibič, 1972: 7). Zanj je »zasebnišтво samo privid individualne svobode, kot je politični absolutizem samo iluzija trajne skupne moči« (Bibič, 1972: 7).

Bibič je poudarek iz razmerja med razredom in državo dopolnil s poudarkom razmerja med državo in civilno družbo. V času nastanka te študije, konec šestdesetih let 20. stoletja, se je zdelo, da je država tako močno prisotna v civilni družbi in zlasti v ekonomiji, da je ločevanje med civilno družbo in državo izgubilo pomen. Zlasti vulgarni marksizem je stavil na to, da je vse država. S tem pa je izginil prostor za razliko med državno in družbeno lastnino, za razmerje med samoupravno politiko in strankarsko politiko in seveda s tem tudi velika razlika med samoupravnim socializmom jugoslovenskega projekta in projektom državnega realsocializma sovjetskega tipa. Po letu 1990 se je ves intelektualni napor za utemeljevanje prostora emancipacije človeka v tej smeri izgubil, saj so v vladajoči zavesti tudi znotraj družboslovja to razlikovanje žrtvovali neoliberalni doktrini, po kateri je tudi socializem v celoti totalitarna ideologija.

Razlikovanje med civilno družbo in državo pa nima pomena samo znotraj doktrine socializma, temveč nosi klico projekta emancipacije tudi v vseh drugih doktrinah. To razlikovanje izpostavlja realna razmerja med akterji, ki delujejo po dveh nasprotujočih si paradigmah: civilna družba po načelu zasebnišťa, krepitev zasebnega interesa, država pa po načelu skupništva, skupnega interesa. Zmaga neoliberalizma je v zadnjih štiridesetih letih močno okrepila proces koncentracije kapitala, s čimer je okrepila privatno sfero do te mere, da lahko čedalje bolj instrumentalizira državo za potrebe hitreje koncentracije kapitala v rokah vse manjše peščice ljudi.

Prvih petintrideset let se slovenska politologija razvija predvsem po zaslugi najbolj zagnanega utemeljevalca Adolfa Bibiča, ob tem pa imajo pomembne prispevke za njen razvoj tudi Stane Južnič, Vlado Benko, Stane Kranjc, Boštjan Markič, Anton Bebler, Drago Zajc in Matjaž Maček. Na njenem obrobju so delovali tudi Ernest Petrič (mednarodno pravo), Niko Toš (sociologija javnega mnenja), France Vreg in Slavko Splival (politično komuniciranje in javno mnenje) in Zdenko Roter (razmerje med cerkvijo in državo).

Sklep

Na temelju analize dokumentov in refleksij, ki so jih doslej o razvoju politologiji v svetu in v Sloveniji opravili politologi, ob naslonitvi na Heglovo misel, lahko zaključimo, da je politologija v svetu postala močna etabliрана znanstvena disciplina šele v dvajsetem stoletju kot refleksija in opora procesom demokratizacije in dekolonizacije. Politologija se je na Slovenskem zunaj institucij razvijala obrobno, vendar o tem temeljite študije še nimamo. V dvajsetem stoletju sta se – ob političnem zorenju slovenskega naroda – tudi politična misel in študij politike intenzivirala. Z utrjevanjem projekta izgradnje slovenske države v okviru projekta jugoslovanskega socialističnega samoupravljanja in poglobljanja nestranske demokracije pa se je oblikovala tudi prva institucija za politične vede (visoka šola). Tedaj je bila politologija v Sloveniji ob prvih rabah mišljena širše od družbenih ved. Politične vede so vključevale tudi družbene vede v celoti, tj. sociologijo, zgodovino, filozofijo, psihologijo, ekonomijo, pravo. V procesu navezave na že razvite politične vede v ZDA, Nemčiji, Franciji in Švedski so ključni akterji skupaj s kolegi iz Beograda in Zagreba pokazali, da so politične vede posebna disciplina, ki so jo v začetku poskusili razvijati kot posebno vejo sociologije, kasneje pa kot povsem samostojno vedo in s tem v zvezi tudi samostojen študij. Politične vede so postopno postale ožji pojem od družboslovja, politologija pa ena od družboslovnih disciplin. Na to kaže tudi poimenovanje fakultete: od Visoke šole za politične vede k Fakulteti za družbene vede. Hkrati je stekel še proces diferenciacija v okviru politologije, tako da se kot samostojno področje v slovenskih razmerah razvijejo mednarodni odnosi, obramboslovje, analiza politik ter javna uprava in politična teorija. Ta štiri področja so oblikovala tudi posebne študijske programe na dodiplomski, magistrski in doktorski ravni. Tako so organizirani tudi raziskovalni centri na področju politologije, pri čemer se je fakulteta odločila, da področju politične teorije od leta 2006 ne namenja posebne raziskovalne pozornosti. Izpostaviti velja, da je bila teoretska poglobljenost politologije po zaslugi Adolfa Bibiča utemeljena v študju Hegla, Marxa in Gramscija in je v tem prekosila sociologijo in komunikologijo.

Od leta 1961 do leta 1970 se je politologija razvijala v okviru posebne Visoke šole za politične vede. Od leta 1970 do leta 1991 se je politologija diferencirala na obramboslovje, mednarodne odnose, politično teorijo in študij javne uprave in analize politik ter se razvijala v okviru Univerze v Ljubljani, Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo. Od leta 1991 pa do danes teče študij politologije v okviru Fakultete za družbene vede, torej politologija ne nastopa več v imenu te ustanove.

LITERATURA

- Benko, Vladimir (2011): Od Visoke šole za politične vede do Fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo (FSPN). V: Kalin Golob, Monika; Grizold, Anton (ur.) (2011): 50 let znanosti o družbi. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Bibič, Adolf (1962): Sociologija političnega života. Naše teme. Časopis za društvena i omladinska pitanja VI (5).
- Bibič, Adolf (1972): Zasebnštvo in skupnost. »Civilna družba« in država pri Heglu in Marxu. Mladinska knjiga, Ljubljana.
- Bibič, Adolf (1972a): Položaj in vloga socioloških, politoloških in komunikacijskih ved v naši družbi: okrogla miza. Teorija in praksa 9 (1): 41, 69.
- Bibič, Adolf (1975): Smotri politologije. Teorija in praksa 12 (3): 218–234.
- Bibič, Adolf (1978): Politična znanost. Ideologija. Politika. ČZP Komunist, Ljubljana.
- Bibič, Adolf (1979): Dialektika politike. Teorija in praksa 16 (7–9).
- Bibič, Adolf (1979a): Zašto ponovo diskusija o političkim naukama? Naše teme 23 (4).
- Bibič, Adolf (1981): Zapis o politiki in politični znanosti. Teorija in praksa 18 (8): 883–896.
- Bibič, Adolf (1982): Politična znanost – svetovni proces. Teorija in praksa 19 (9–10): 1092–1101.
- Bibič, Adolf (1983): Politika kot teorija-praksa dominacije in emancipacije. Teorija in praksa, letnik 20 (12).
- Bibič, Adolf (1984): Nekaj odprtih vprašanj politologije na Slovenskem. Teorija in praksa, letnik 21 (10): 1030–1034.
- Bibič, Adolf (1985): Politična znanost na Slovenskem. V: Stanje in razvoj družbenih znanosti na Slovenskem. SAZU, Ljubljana.
- Bibič, Adolf (1985a): Politična znanost v Jugoslaviji. Teorija in praksa 22 (7–8): 788–812.
- Bibič, Adolf (1996): The development of political science in Slovenia: Democratization and transformation of the discipline. European Journal of Political Research (29).
- Bibič, Adolf (1997): Politološki preseki. Civilna družba in politični pluralizem. Založba FDV, Znanstvena knjižnica, Ljubljana.
- Bibič, Adolf (2021): Kaj je politična znanost?. Založba FDV, Ljubljana. (Ponatis dela iz leta 1969).
- Bleck, Wilhelm (2001): Geschichte der Politikwissenschaft in Deutschland. Beck Verlag, München.
- Broz, Josip - Tito (1958): Naloge ZKJ v zvezi z mednarodnim položajem in notranjim razvojem socialistične graditve Jugoslavije. V: Sedmi kongres Zveze komunistov Jugoslavije. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Černe, France, Svetozar Ilešič (1962): Uvod v spoznavanje družbe. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Fink Hafner, Danica (2004): Slovenska politologija v spremenjenih domačih in svetovnih okoliščinah: priložnosti in nevarnosti. Teorija in praksa letnik 41 (1–2): 152–172.

- Goričar, Jože (1959): Oris zgodovine političnih teorij (od antike do industrijske revolucije). Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Hegel, G. W. F. (1998): Fenomenologija duha. Analecta, Ljubljana.
- Južnič, Stane (1978): K razpravi o politologiji in njeni vlogi pri nas. Teorija in praksa 15 (1-2): 75-77.
- Južnič, Stane (1985): Avtoriteta in oblast. Teorija in praksa 22 (7-8): 818-829.
- Južnič, Stane (1985): O dveh ravneh uporabnosti politične znanosti. Teorija in praksa 22 (7-8): 948-951.
- Južnič, Stane (2011): Spomini na dekanovanje. V: Kalin Golob, Monika; Grizold, Anton (ur.), 50 let znanosti o družbi. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Kalin Golob, Monika; Grizold, Anton (ur.) (2011): 50 let znanosti o družbi. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Kardelj, Edvard (1958): Ob osnutku programa ZKJ. V: Sedmi kongres Zveze komunistov Jugoslavije. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Kasapović, Mirjana (2007): Izlazak iz množine? Kraj unutrašnje institucionalne kolonizacije hrvatske političke znanosti? V: Kasapović, Mirjana (ur.), Izlazak iz množine? Stanje hrvatske političke znanosti. Politička misao, Zagreb.
- Kušej, Gorazd (1964): Politični sistem Jugoslavije. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Lampe, France (1887): Vvod v modroslovje. Matica Slovenska, Ljubljana.
- Lasswell, Harold (1936): Politics: Who Gets What, When, How. The World Publishing Company, New York and Cleveland.
- Lončar, Dragotin (1921): Politično življenje Slovencev. Slovenska Matica, Ljubljana.
- Lukšič, Igor (2004): Teorija in praksa: presek ob štiridesetletnici. Teorija in praksa 41 (1-2): 67-83.
- Maček, Matjaž (1983): »Policy« znanosti. Teorija in praksa 20 (12): 1694-1699.
- Modic, Heli (1959): Temeljni pojmi o državi in pravu. Gradivo za študij na Ekonomski fakulteti UL. Ljubljana.
- Ogris, Albin (1926): Politične stranke. Samozaložba, Ljubljana.
- Pašič, Najdan (1972): Položaj in vloga socioloških, politoloških in komunikacijskih ved v naši družbi: okrogla miza. Teorija in praksa 9 (1): 51-53.
- Pašič, Najdan (1985): Protislovni položaj političnih znanosti. Teorija in praksa 22 (7-8): 813-817.
- Pikalo, Jernej (2010): Critical Review of Slovenian Political Theory. Dostopno prek https://www.academia.edu/1324757/CRITICAL_REVIEW_OF_SLOVENIAN_POLITICAL_THEORY?email_work_card=view-paper.
- Pitamic, Leonid (1927): Država. Založba družba sv. Mohorja, Ljubljana.
- Posavec, Zvonko (1979): Teškoče oko utemeljenja političkih znanosti. Naše teme 23 (4).
- Roter, Zdenko (1976): Katoliška cerkev in država v Jugoslaviji. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Ruin, Olaf (2003): Political Science on the Periphery: Sweden. Annual Review of Political Science (6).
- Sadiković, Čazim (1965): Marksističko shvatanje demokratije. Doktorska disertacija. Visoka šola za politične vede, Ljubljana.
- Splichal, Slavko (2020): Javnost. Mediji. Oblast. Založba FDV, Ljubljana.

- Toš, Niko (2015): Pogled na poti razvoja slovenske (empirične) sociologije. V: Mlinar, Zdravko (ur.), Kakšna sociologija? Za kakšno družbo? Prispevki in izzivi sociologije na Slovenskem 1, Založba FDV, Ljubljana 2015.
- Vodovnik, Žiga (2012): Democracy as a verb: new meditations on the Yugoslav praxis philosophy. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 14 (4).
- Vreg, France (1985): Komunikacijska znanost na Slovenskem. V: Stanje in razvoj družbenih znanosti na Slovenskem. SAZU, Ljubljana.
- Vreg, France (2020): Demokratično komuniciranje. Izbrana dela. Založba FDV, Ljubljana.

VIRI

- Poročilo Centralnega komiteja o delu ZKJ od šestega do sedmega kongresa. V: Sedmi kongres Zveze komunistov Jugoslavije. Cankarjeva založba, 1958, Ljubljana.
- Program ZKJ (1958): V: Sedmi kongres Zveze komunistov Jugoslavije. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Zakon o ustanovitvi Visoke šole za politične vede. Uradni list LRS, št. 4/42/19.